

COVID 19

CRIMINAL

JUSTICE

CAMPAIGN

POLAND

**Wpływ pandemii koronawirusa na system
sprawiedliwości w sprawach karnych**

3. Wolność zgromadzeń w dobie pandemii

Stan prawny	Aktualny stan prawny	<p>Wolność zgromadzeń jest zagwarantowana w art. 57 Konstytucji RP, a jej ograniczenie jest możliwe jedynie w ustawie, o ile jest adekwatne, konieczne i proporcjonalne. Najdalej idące ograniczenia, ingerujące w istotę wolności zgromadzeń, mogą być wprowadzone jedynie w niektórych stanach nadzwyczajnych.</p> <p>Głównym aktem prawnym regulującym korzystanie z wolności zgromadzeń jest ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach¹, która przewiduje trzy tryby organizacji zgromadzeń: 1) zgromadzenia zwykłe, wymagające zgłoszenia najpóźniej na 6 dni przed planowaną datą zgromadzenia (2 dni w postępowaniu uproszczonym – jeśli zgromadzenie nie będzie powodować utrudnień w ruchu drogowym), 2) zgromadzenia cykliczne, wymagające uzyskania zgody wojewody oraz 3) zgromadzenia spontaniczne, niewymagające zgody ani zgłoszenia, odbywające się w związku z nagłym wydarzeniem związanym ze sferą publiczną.</p> <p>Zgromadzenie może być rozwiązane, jeśli jego przebieg zagraża życiu lub zdrowiu ludzi albo mieniu w znacznych rozmiarach, a także gdy narusza przepisy Prawa o zgromadzeniach lub prawa karnego. W przypadku zgromadzeń spontanicznych możliwe jest również rozwiązanie zgromadzenia ze względu na poważne zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ruchu drogowego na drogach publicznych oraz zakłóceń w przebiegu zgromadzeń zwykłych i cyklicznych.</p>
	Zmiany wprowadzone w związku z COVID	<p>Na gruncie Konstytucji RP ograniczenia wolności zgromadzeń mogą być wprowadzane w ustawie, w poszanowaniu zasady proporcjonalności, bez naruszania istoty ograniczanej wolności. Dalej idące restrykcje są dopuszczalne jedynie w warunkach stanu wyjątkowego lub stanu wojennego – które nie zostały wprowadzone.</p> <p>Mimo to ograniczenia w ramach walki z COVID-19 wprowadzane były przede wszystkim w rozporządzeniach wydawanych przez Ministra Zdrowia (w początkowym okresie) i Radę Ministrów, w oparciu o art. 46-46b ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi². Na tej podstawie</p>

¹ Dz.U. 2015 poz. 1485 ze zm.

² Dz.U. 2008 nr 234 poz. 1570 ze zm. – dalej również jako *ustawa o zwalczaniu zakażeń*.

		<p>wprowadzony został stan zagrożenia epidemicznego³, a następnie stan epidemii⁴ – niebędące stanami nadzwyczajnymi, ale wskazywane przez rząd jako wystarczające do przyjmowania znaczących ograniczeń związanych z epidemią koronawirusa.</p> <p>Regulacja taka jest niezgodna z Konstytucją i jako taka nie może stanowić podstawy dla egzekwowania przestrzegania zawartych w niej ograniczeń. W orzecznictwie podnosi się, że niewprowadzenie stanu nadzwyczajnego skutkuje tym, że „w celu wprowadzenia ograniczeń wolności i praw człowieka nie można powoływać się na nadzwyczajne okoliczności, uzasadniające szczególne rozwiązania prawne oraz okolicznościami tymi nie można usprawiedliwiać daleko idących ograniczeń swobód obywatelskich wprowadzanych w formie rozporządzeń”⁵.</p> <p>Stan zagrożenia epidemicznego wprowadzono na mocy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. i wraz z nim pierwsze ograniczenia wolności zgromadzeń – zakazano organizowania zgromadzeń, w których uczestniczyło więcej niż 50 osób. Wraz z wejściem w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 kwietnia 2020 r., w ramach stanu epidemii, obowiązywał już całkowity zakaz zgromadzeń⁶.</p> <p>Zakaz ten został uchylony w rozporządzeniu z dnia 29 maja 2020 r., w którym dopuszczono organizowanie zgromadzeń zwykłych i cyklicznych, których maksymalna liczba uczestników wynosić miała do 150 osób. Jednocześnie uczestnicy byli zobowiązani do zachowania 2 m dystansu między sobą oraz do zakrywania nosa i ust. O zgłoszeniu informowany musiał być inspektor sanitarny, który przedstawiał opinię w zakresie zagrożenia epidemicznego związanego ze zgromadzeniem⁷. W późniejszym okresie ten model został utrzymany, zmieniał się jedynie górny limit uczestników zgromadzenia</p>
--	--	---

³ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. 2020 poz. 433).

⁴ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 491).

⁵ Wyrok WSA w Opolu z dnia 27 października 2020 r., II SA/Op 219/20.

⁶ § 14 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 kwietnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 658). Na marginesie warto odnotować, że § 15 wcześniejszego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 566) przewidywał tożsamy zakaz, ale wskazując na późniejszą datę jego wejścia w życie (12 kwietnia 2020 r. – rozporządzenie to już wówczas nie obowiązywało), podczas gdy późniejsze rozporządzenie z dnia 10 kwietnia 2020 r. przewidywało wejście w życie zakazu z dniem ogłoszenia, a więc 10 kwietnia.

⁷ § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 maja 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 964).

		<p>– w obowiązującym rozporządzeniu z dnia 21 grudnia 2020 r. jest to 5 osób⁸.</p> <p>Ustawodawca nie zdecydował się na szczególną regulację na czas epidemii w zakresie rozwiązywania zgromadzeń i stosowania w takiej sytuacji środków przymusu bezpośredniego.</p>
Praktyka stosowania regulacji	Dane statystyczne pozwalające określić znaczenie danego zagadnienia	<p>Pomimo ograniczeń zgromadzenia odbywały się, przede wszystkim jako zgromadzenia spontaniczne – co spotykało się ze zdecydowaną reakcją Policji.</p> <p>W tym zakresie wymienić przede wszystkim należy odbywający się w trakcie obowiązywania całkowitego zakazu zgromadzeń Strajk Przedsiębiorców (przeciwko ograniczeniom działalności gospodarczej i niedostatecznej pomocy ze strony państwa w stanie epidemii)⁹, protest w noc z dnia 7 na 8 sierpnia 2020 r., towarzyszący zatrzymaniu Margot, osoby działającej na rzecz praw osób LGBTI¹⁰ i trwające od 22 października 2020 r. protesty po wyroku Trybunału Konstytucyjnego, likwidującego możliwość aborcji ze względu na ciężkie i nieodwracalne upośledzenie płodu albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu¹¹.</p> <p>Zgromadzenia te miały nierzadko charakter masowy i dalece wykraczały poza wskazany w rozporządzeniu limit – w jednym z największych warszawskich protestów Strajku Kobiet brało udział 100 tysięcy osób¹², a równoległe mniejsze protesty odbywały się w ok. 600 miastach i wsiach w całej Polsce¹³.</p> <p>W trakcie protestów Policja masowo legitymowała i zatrzymywała osoby w nich uczestniczące. Jak wynika z komunikatu opublikowanego przez Kolektyw Szpila, grupę zajmującą się koordynowaniem pomocy prawnej osobom zatrzymanym (przede wszystkim w związku z uczestnictwem w zgromadzeniach publicznych), w trakcie 100 dni protestów po wyroku TK doszło do 150</p>

⁸ § 28 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 2316).

⁹ Pismo HFPC w sprawie Strajku Przedsiębiorców:

<https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/05/KGP.pdf> (dostęp: 10.02.2021 r.).

¹⁰ Pismo HFPC w sprawie protestów po zatrzymaniu Margot:

https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/08/3601_001.pdf (dostęp: 10.02.2021 r.).

¹¹ Zob. np. pismo HFPC w sprawie pierwszego dnia protestów: <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/10/Protesty-po-wyroku-TK-interwencja-KGP.pdf> (dostęp: 10.02.2021 r.).

¹² Zob. np. *Na Warszawę! 100 tysięcy osób protestowało w stolicy [ZDJĘCIA]*, <https://oko.press/na-warszawe-100-tysiecy-osob-protestowalo-w-stolicy-zdjecia/> (dostęp: 12.02.2021 r.).

¹³ Zob. np. M. Chołodowski, *Strajk Kobiet. Czas wykorzystać tę siłę*, <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,26620308,strajk-kobiet-czas-wykorzystac-te-sile.html> (dostęp: 12.02.2021 r.).

zatrzymań, z czego w 81 przypadkach osoby zatrzymane musiały spędzić noc na komisariacie (często poza miastem, w którym odbywało się zgromadzenie)¹⁴. W trakcie protestu po zatrzymaniu Margot w jedną noc było to 48 osób¹⁵. Jednocześnie na protestach legitymowano setki osób, a niejednokrotnie warunkowano możliwość opuszczenia „kotta” podaniem danych funkcjonariuszowi przez wszystkie osoby otoczone kordonem. 28 listopada 2020 r. na jednym proteście wylegitymowano 900 osób¹⁶, 18 listopada 2020 r. było to 500 osób¹⁷. Często osoby biorące udział w protestach musiały liczyć się z ryzykiem ukarania za udział w protestach, zarówno w ramach odpowiedzialności karnej (za przestępstwa czy wykroczenia), jak i w trybie administracyjnym (kara pieniężna nałożona przez inspektora sanitarnego). W trakcie Strajku Przedsiębiorców w maju 2020 r. wystawiono 220 wniosków o ukaranie i 150 mandatów¹⁸. 28 listopada 2020 r., w trakcie jednego z protestów w ramach Strajku Kobiet, skierowano 450 notatek do inspektora sanitarnego (na tej podstawie wymierzone są kary administracyjne za naruszenie ograniczeń wprowadzonych w ramach stanu epidemii) i 370 wniosków o ukaranie¹⁹.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła się do Komendanta Głównego Policji z wnioskiem o dostęp do informacji publicznej w zakresie działań Policji w toku zgromadzeń publicznych. Z odpowiedzi przesłanej przez Dyrektora Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej KGP wynika, że pomiędzy 22 października 2020 r. a 3 stycznia 2021 r. wystawiono wobec osób uczestniczących w zgromadzeniach 3 085 mandatów i 9 280 wniosków o ukaranie. W tym okresie do legitymowania osób protestujących przystępowano 22 929 razy²⁰.

¹⁴ Zob. *Raport (anty)represyjny – 100 dni protestu*, Szpila, <https://www.facebook.com/kolektywshpila/posts/136721888271686> (dostęp: 10.02.2021 r.).

¹⁵ Zob. np. K. Sulowski, *Protesty w obronie Margot. Policja zatrzymała 48 osób*, *Gazeta Wyborcza*, <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7.54420.26192611.protesty-w-obronie-margot-policja-zatrzymala-48-osob.html> (dostęp: 11.02.2021 r.).

¹⁶ Zob. np. A. Karwowska, *Strajk Kobiet i prof. Płatek radzą obywatelom. Co zrobić, gdy policja ogranicza nasze prawa*, *Gazeta Wyborcza*, <https://wyborcza.pl/7.162657.26566398.strajk-kobiet-radzi-obywatelom-co-zrobic-gdy-policja-ogranicza.html> (dostęp: 11.02.2021 r.).

¹⁷ Zob. np. Z. Bukłaha, *Rzecznik policji o przemocy podczas strajku kobiet: Użyliśmy siły i gazu i będziemy ich używać*, *Gazeta Wyborcza*, <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7.54420.26526549.rzecznik-policji-o-zatrzymaniach-i-tajnych-funkcjonariuszach.html> (dostęp: 11.02.2021 r.).

¹⁸ *Strajk przedsiębiorców w Warszawie. Zatrzymano ponad 380 osób*, *Polsat News*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2020-05-17/strajk-przedsiębiorców-w-warszawie-zatrzymano-ponad-380-osob/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

¹⁹ Z. Bukłaha, *Policja: musimy obejrzeć nagrania z kamerki, żeby zobaczyć, jak było z tym gazem*, *Gazeta Wyborcza*, <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7.54420.26558592.rzecznik-policji-podsumowuje-sobotni-protest-ii-zatrzymanych.html> (dostęp: 11.02.2021 r.).

²⁰ Odpowiedź na wniosek o dostęp do informacji publicznej, pismo z dnia 18 lutego 2021 r. nr Kwo-422/21/1758/20/JK.

	<p>Doniesienia medialne</p>	<p>Wielokrotnie w mediach pojawiały się doniesienia o brutalności Policji wobec osób zatrzymanych w związku z uczestnictwem w protestach, mogącej wyczerpywać znamiona niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Szczególnie istotne w tym zakresie są raporty Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (działającego w ramach Biura Rzecznika Praw Obywatelskich na podstawie Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r.) z wizytacji <i>ad hoc</i> przeprowadzonych bezpośrednio po protestach 7 sierpnia 2020 r. (zatrzymanie Margot) i w dniach 23 października – 14 grudnia 2020 r. (pierwsza część protestów Strajku Kobiet).</p> <p>W raporcie opisującym sytuację osób zatrzymanych w trakcie protestów 7 sierpnia 2020 r. KMPT zwrócił uwagę na powtarzające się w relacjach doniesienia o pobiciu przez policjantów, rażącym nadużywaniu środków przymusu bezpośredniego, w szczególności siły fizycznej i kajdanek, odnoszeniu się do zatrzymanych w sposób poniżający i homo- lub transfobiczny, nadużywaniu kontroli osobistych i wykonywaniu ich w sposób naruszający godność zatrzymanych. Zwrócono również uwagę na nieprzestrzeganie kluczowych gwarancji antytorturowych – utrudniano kontakt zatrzymanych z obrońcami i obrońców z zatrzymanymi, poinformowanie osoby trzeciej o zatrzymaniu, badania lekarskie (również w przypadku osób z widocznymi obrażeniami). Same zatrzymania miały również w niektórych przypadkach charakter całkowicie przypadkowy – zatrzymywano osoby, które jedynie znalazły się w pobliżu miejsca, w którym odbywał się protest ²¹. Pomimo zdecydowanej krytyki działań Policji w trakcie sierpniowego protestu, trudno mówić o poprawie w świetle raportu KMPT poświęconego pierwszym dwóm miesiącom protestów po wyroku TK w sprawie aborcji. Jak wynika bowiem z wizytacji, problemy z dostępem do adwokata były nadal aktualne, a często jego realizacja pozostawała uzależniona od oddolnych inicjatyw i zorganizowania samych prawników i prawniczek. Utrudniony był niezmiennie dostęp do badań lekarskich, a osoby</p>
--	------------------------------------	--

²¹ Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji „ad hoc” pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych do wytrzeźwienia, znajdujących się w jednostkach podległych Komendzie Stołecznej Policji, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20%20KMPT%20z%20wizytacji%20jednostek%20policyjnych%20po%20zatrzymaniach%20w%20Warszawie%207.08.2020%2C%207.09.2020.pdf> (dostęp: 10.02.2021 r.).

		<p>zatrzymane nie były informowane o faktycznych i prawnych podstawach zatrzymania. Ponownie pojawiły się doniesienia o przemocy funkcjonariuszy wobec osób zatrzymanych – biciu pałką policyjną, zmuszaniu do siedzenia na podłodze w radiowozie w trakcie jazdy, uderzeniu w twarz, dociskaniu kolanami do ziemi, kopaniu w brzuch i krocze. Ponownie KMPT wskazał na poniżające odnoszenie się policjantów do osób zatrzymanych, zarówno w odniesieniu do ich stosunku do protestów, jak i w odniesieniu do zatrzymanych. Problemem pozostało również nadużywanie środków przymusu bezpośredniego – siły fizycznej, kajdanek, chemicznych środków obezwładniających. W kilku przypadkach doszło do naruszenia mandatu KMPT (uniemożliwienie przeprowadzenia rozmowy z osobą zatrzymaną). Zwrócono również uwagę na to, że pomimo obiektywnej możliwości umieszczenia osób zatrzymanych w związku z protestami w najbliższych komisariatach, były one wywożone za miasto – utrudniając jednocześnie prawnikom dotarcie do klientów przed pierwszym przesłuchaniem²².</p>
	<p>Orzecznictwo sądowe</p>	<p>Mając na uwadze systemowe problemy z przewlekłością działalności sądów, a także fakt, że ogromna część masowych protestów, które odbywały się w 2020 roku miała miejsce w jego ostatnich miesiącach, orzecznictwo w zakresie wolności zgromadzeń w stanie epidemii trudno uznać za obszerne i kompleksowe. Niemniej zauważyć można, że sądy dostrzegają niekonstytucyjny charakter ograniczeń wprowadzanych w odniesieniu do wolności zgromadzeń w ramach walki z epidemią COVID-19 i nadużycia ze strony Policji.</p> <p>W okresie obowiązywania całkowitego zakazu zgromadzeń Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że „powyższy stan prawny budzi istotne wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnego prawa obywateli do zgromadzeń, wynikającego z art. 57 Konstytucji RP, w szczególności w kontekście konstytucyjnie dopuszczalnych ograniczeń praw podmiotowych i zasady proporcjonalności zawartej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP”²³. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia wskazał</p>

²² Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji „ad hoc” komisariatów i pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych do wytrzeźwienia, znajdujących się w jednostkach podległych Komendzie Stołecznej Policji oraz Komendzie Wojewódzkiej Policji z siedzibą w Radomiu,

<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20KMPT%20z%20wizytacje%20pomieszcze%C5%84%20policyjnych%20po%20demonstracjac%20zwi%C4%85zanych%20z%20wyrokiem%20TK%20-%2011.01.2021.pdf> (dostęp: 10.02.2021 r.).

²³ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 15 maja 2020 r., sygn. akt VI ACz 339/20.

ponadto, że „brak wprowadzenia stanu klęski żywiołowej, który to stan nadzwyczajny odpowiada obecnej sytuacji związanej z koronawirusem powoduje, że zakazy wyrażone w treści ww. rozporządzenia należy uznać za niekonstytucyjne, a w związku z tym pozbawione podstawy prawnej”²⁴.

Sądy dostrzegały również, że nawet gdyby możliwe było ograniczanie w drodze rozporządzenia wolności zgromadzeń, to obowiązujące od marca rozporządzenia nie zakazywały uczestnictwa w zgromadzeniach, a ich organizowanie²⁵.

W trakcie obowiązywania stanu epidemii organizowano również mniejsze protesty i happeningi, podczas których możliwe było zachowanie dystansu i przestrzeganie wszelkich ograniczeń – mimo to często również ich uczestnicy spotykali się z negatywną reakcją ze strony Policji. Jak zwrócił uwagę Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, „obwinieni zachowali wszelkie konieczne i prawem wymagane środki bezpieczeństwa mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego ich samych, jak i innych osób i w ocenie Sądu nie sposób uznać, by możliwe było uznanie, że taki rodzaj ich zachowania mógł naruszać ład lub porządek publiczny i uzasadniać ich ukaranie”²⁶.

Jednocześnie należy również mieć na uwadze, że postępowania przeciwko osobom uczestniczącym w zgromadzeniach mogą toczyć się w dwóch trybach – w ramach postępowania karnym oraz administracyjnym. W postępowaniu administracyjnym państwowy powiatowy inspektor sanitarny, na podstawie art. 48a ustawy o zwalczaniu zakażeń. Kary administracyjne oparte na tej podstawie mogą wynosić nawet do 30 000 zł i są natychmiast wymagalne. W przypadku spraw dotyczących nieprzestrzegania ograniczeń wprowadzonych w ramach stanu epidemii, podjęcie decyzji o wyborze postępowania należy w praktyce do funkcjonariusza Policji interweniującego w danej sprawie – może on ukarać osobę mandatem (w przypadku odmowy przyjęcia mandatu – skierować wniosek o ukaranie do sądu) na podstawie art. 54 lub art. 116 § 1a

²⁴ Wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 16 października 2020 r., sygn. akt V W 2757/20.

²⁵ Wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, sygn. akt V W 1083/20, za: Obywatele RP, *Orzeczenia sądów powszechnych z lat 2017-2020. Czy uczestniczenie w zgromadzeniu podczas epidemii jest wykroczeniem? Kiedy i kogo można legitymować? Co ze zgromadzeniami spontanicznymi? Czy kontrademonstracja jest zakłócaniem zgromadzenia?* <https://obywatelerp.org/pliki-do-pobrania/> (dostęp: 10.02.2021 r.).

²⁶ Tamże.

	<p>Kodeksu wykroczeń²⁷ lub poinformować państwowego powiatowego inspektora sanitarnego (sanepid) o naruszeniu.</p> <p>Jedno z takich postępowań dotyczyło kilku osób protestującym przeciwko powszechnym wyborom korespondencyjnym. Kiloro protestujących w okresie obowiązywała całkowitego zakazu zgromadzeń niosło ze sobą kilkunastometrowy transparent. Choć osoby zachowywały między sobą wymagany dystans i nosiły maseczki, o sytuacji został poinformowany sanepid, który nałożył na nie kary pieniężne w wysokości 10 000 zł. Do postępowania odwoławczego przystąpił Rzecznik Praw Obywatelskich, który podkreślił, że postępowanie odbywało się bez udziału stron, a protestujący nie zostali nawet poinformowani o tym, że takie postępowanie się toczy. Wskazał również na nieproporcjonalną i rażąco wygórowaną karę. Ostatecznie kara została uchylona²⁸.</p> <p>Postępowania toczyły i toczą się przeciwko osobom uczestniczącym w zgromadzeniach nie tylko ze względu na podejrzenie naruszenia przepisów związanych ze stanem epidemii. Jak podaje Kolektyw Szpila, wśród najczęściej przedstawianych zarzutów wymienić można poza art. 54 i art. 116 § 1a Kodeksu wykroczeń m.in. art. 65 (odmowa wylegitymowania się), art. 65a (niestosowanie się do poleceń Policji) Kodeksu wykroczeń, a także art. 222 (naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza), art. 224 (wymuszenie czynności urzędowych), art. 226 (znieważenie funkcjonariusza), art. 261 (znieważenie pomnika), art. 288 (zniszczenie cudzej rzeczy) Kodeksu karnego²⁹.</p> <p>Choć na prawomocne rozstrzygnięcia spraw osób obwinionych i podejrzanych przyjdzie jeszcze poczekać, w niektórych sprawach sądy zdążyły już podjąć decyzję o umorzeniu postępowania albo wydaniu wyroku nakazowego. Tak stało się m.in. w sprawie fotoreporterki oskarżonej o naruszenie nietykalności funkcjonariusza. Wydanie wyroku nakazowego jest możliwe jedynie w sprawach, w których okoliczności czynu i wina osoby</p>
--	--

²⁷ Art. 116 § 1a został dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 października 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z przeciwdziałaniem sytuacjom kryzysowym związanym z wystąpieniem COVID-19. Wcześniej Policja stosowała (i niekiedy stosuje nadal) w analogicznych sytuacjach art. 54 Kodeksu wykroczeń (odnoszący się do naruszania przepisów porządkowych o zachowaniu się w miejscach publicznych). Interpretacja pojęcia „przepisów porządkowych” uznająca za takie rozporządzenia o ograniczeniach w ramach stanu epidemii była jednak konsekwentnie odrzucana przez sądy, które umarzały postępowania toczące się na tej podstawie – w tym zakresie zob. np. wyrok SR w Rzeszowie, sygn. akt II W 539/20 (za: Obywatele RP, *Orzecznictwo...*).

²⁸ Rzecznik Praw Obywatelskich, *Sanepid uchylił kary 10 tys. zł dla protestujących pod Sejmem przeciw wyborom „kopertowym”. Uznanie odwołanie obywateli i RPO*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/sanepid-uchylil-kary-10-tys-z%C5%82-dla-protestujacych-pod-sejmem-odwolanie-RPO-skuteczne> (dostęp: 11.02.2021 r.).

²⁹ *Raport (anty)represyjny...*

		<p>oskarżonej nie budzą wątpliwości – choć sprawa budziła szerokie kontrowersje i spotkała się ze zdecydowanym sprzeciwem również poza Polską³⁰, sąd zdecydował się na ukaranie nieprzyznającej się do winy dziennikarki karą grzywny³¹.</p> <p>W niektórych sprawach wobec osób oskarżonych zastosowane zostały środki zapobiegawcze. Jedną z lidererek Strajku Kobiet, podejrzana o naruszenie miru domowego Trybunału Konstytucyjnego i naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza, została zobowiązana do stawiennictwa raz w tygodniu we wskazanym komisariacie. Środek ten połączono z zakazem przebywania w promieniu 100 m od siedziby Trybunału Konstytucyjnego – co biorąc pod uwagę, że podejrzana przewodzi protestom po wyroku tegoż Trybunału może również znacząco wpływać na możliwość korzystania przez nią z wolności zgromadzeń³².</p>
--	--	--

³⁰ Zob. np. Reporters Without Borders, *Poland: Drop charges against reporter who covered women's rights protests, RSF says*, <https://rsf.org/en/news/poland-drop-charges-against-reporter-who-covered-womens-rights-protest-rsf-says> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³¹ Wyrok nie jest prawomocny – jak wynika z doniesień medialnych, oskarżyciel publiczny wniósł sprzeciw od wyroku nakazowego, sprawa dziennikarki będzie więc musiała być rozpoznana przez sąd na rozprawie. Więcej: *Sąd wydał wyrok w sprawie fotoreporterki zatrzymanej na proteście przed ministerstwem*, TVN Warszawa, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/warszawa-agata-grzybowska-fotoreporterka-skazana-wyrokiem-nakazowym-za-naruszenie-nietykalnosci-policjanta-5006850> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³² O postanowieniu w przedmiocie środków zapobiegawczych Klementyna Suchanow poinformowała za pośrednictwem Twittera: <https://twitter.com/KSuchanow/status/1355256527700029447> (dostęp: 11.02.2021 r.).

Działania HFPC w omawianym obszarze	Na płaszczyźnie generalnej	<ol style="list-style-type: none"> 1) W następstwie wydarzeń nocy z 7 na 8 sierpnia 2020 r., HFPC wystosowała wystąpienie do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o wprowadzenie obowiązku noszenia znaków identyfikacyjnych przez funkcjonariuszy Policji występujących w pododdziałach zwartych – co ma miejsce w znacznym zakresie w trakcie zgromadzeń publicznych i co uniemożliwia ustalenie tożsamości i pociągnięcie do odpowiedzialności funkcjonariuszy odpowiedzialnych za nadużywanie uprawnień³³. 2) W następstwie nadużyć Policji w toku protestów HFPC przygotowała <i>Wiem, że... / Elementarz naszych praw i obowiązków w kontakcie z Policją</i>. Informator obejmował 10 krótkich opracowań, poświęconych m.in. środkom przymusu bezpośredniego³⁴, wolności zgromadzeń w stanie epidemii³⁵ czy stosowaniu gazu pieprzowego³⁶. 3) Na początku 2021 r. Fundacja przygotowała opinie dotyczącą zmian w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Proponowane przez rząd zmiany przewidują likwidację instytucji odmowy przyjęcia mandatu i zastąpienie jej możliwością odwołania od przyjętego mandatu. W nowym stanie prawnym obwiniony miałby siedem dni na wniesienie odwołania i wskazania w nim wszystkich znanych mu dowodów, pod rygorem braku możliwości ich powołania na późniejszym etapie. W ocenie HFPC naruszy to prawo do obrony obwinionego. Wymaga ono, aby to oskarżyciel w pierwszej kolejności wskazał argumenty przemawiające za winą danej osoby. Procedowane rozwiązanie odwraca tę regułę i pozbawia obwinionego możliwości reagowania na argumenty wnoszącego wnioszek o ukaranie³⁷. Projekt ten został przedstawiony po ponad dwóch miesiącach protestów po tzw. wyroku TK w sprawie aborcji, w trakcie których osoby protestujące masowo odmawiały przyjmowania mandatów, mając na uwadze, że sądy często umarzają postępowania w podobnych sprawach albo uniewinniają osoby w nich obwinione³⁸.
--	-----------------------------------	---

³³ *Policjanci bez znaków identyfikacji – czas na zmianę*, <https://www.hfhr.pl/policjanci-bez-znakow-identyfikacji-czas-na-zmiane/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³⁴ *Wiem, że... / Środki przymusu bezpośredniego*, <https://www.hfhr.pl/wiem-ze-elementarz-naszyc-praw-i-obowiazkow-w-kontakcie-z-policja/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³⁵ *Wiem, że... / Wolność zgromadzeń a tzw. "rozporządzenia covidowe"*, <https://www.hfhr.pl/wiem-ze-wolnosc-zgromadzen-a-tzw-rozporzadzenia-covidowe/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³⁶ *Wiem, że... / Stosowanie gazu pieprzowego*, <https://www.hfhr.pl/wiem-ze-stosowanie-gazu-pieprzowego/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³⁷ *HFPC krytyczna wobec zmian w wykroczeniach i dostępie do akt zakończonych śledztw*, <https://www.hfhr.pl/hfpc-krytyczna-wobec-zmian-w-wykroczeniach-i-dostepie-do-akt-zakonczonych-sledztw/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

³⁸ Zob. np. J. Jezińska, A. Mieszata, *Wolność zgromadzeń w praktyce polskich sądów. Raport HFPC z monitoringu postępowań*, <http://www.hfhr.pl/wolnosc-zgromadzen-w-praktyce-polskich-sadow-raport-hfpc-z-monitoringu-postepowan/> (dostęp: 11.02.2021 r.).

W indywidualnych sprawach

- 1) 22 maja 2020 r. HFPC skierowała wystąpienie do Komendanta Stołecznego i Komendanta Głównego Policji dotyczące Strajku Przedsiębiorców. Organizator protestu zawiadomił władze miasta o planowanym zgromadzeniu zgodnie z procedurą przewidzianą w Prawie o zgromadzeniach. Choć ustawa nie przewiduje takiej możliwości, organ odmówił wpisu w zgromadzenia do rejestru (gmina może albo wydać decyzję o zakazie zgromadzenia, albo wpisać zgromadzenie do rejestru). Organizator odwołał się do sądu, a sąd wskazał, że pisma organu gminy odmawiającego wpisu nie można uznać za decyzję o zakazie zgromadzenia, a obowiązujący wówczas na podstawie rozporządzenia całkowity zakaz zgromadzeń uznać za budzący konstytucyjne wątpliwości. W piśmie do Policji, która zatrzymała 380 osób uczestniczących w zgromadzeniu, wystawiła 150 mandatów i 220 wniosków o ukaranie i użyła gazu łzawiącego przeciw demonstrantom, HFPC wskazała na niekonstytucyjny charakter zakazu zgromadzeń i podkreśliła konieczność przestrzegania zasady proporcjonalności i poszanowania godności ludzkiej w toku podejmowanych przez Policję interwencji³⁹.
- 2) W reakcji na wydarzenia z nocy z 7 na 8 sierpnia 2020 r., związane z zatrzymaniem Margot, HFPC skierowała wystąpienie do Komendanta Stołecznego Policji z prośbą o udzielenie informacji na temat działań podjętych przez Policję. W swoim wystąpieniu, Fundacja zwróciła uwagę na losowy charakter zatrzymań, niewskazujących na zaistnienie podstawy prawnej do podjęcia czynności, a także, że samych osób zatrzymanych nie informowano o podstawie i przyczynie zatrzymania. HFPC wyraziła również zaniepokojenie brutalnością Policji i niedopuszczaniem do zatrzymanych prawników i prawniczek. Fundacja odniosła zaistniałą sytuację do międzynarodowych standardów, wskazując na możliwe naruszenia art. 3 oraz art. 6 ust. 3 lit. c Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, jak również Dyrektywy 2013/48/UE w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniach karnych oraz w postępowaniach związanych z europejskim nakazem aresztowania, a także prawa do poinformowania osób trzecich o pozbawieniu wolności i komunikacji z osobami trzecimi oraz organami konsularnymi podczas pozbawienia wolności⁴⁰. Poza wystąpieniem skierowany do Policji, HFPC opublikowała również stanowisko, w którym

zaapelowała do Policji o działanie w poszanowaniu prawa i do władz państwowych o zaprzestanie działań prowadzących do eskalacji przemocy⁴¹.

3) Od pierwszego dnia protestów po tzw. wyroku TK zakazującym aborcji ze względów embriopatologicznych, Fundacja monitorowała reakcję Policji na zgromadzenia.

a. Po protestach w nocy z 22 na 23 października 2020 r. HFPC pisała do Komendanta Głównego i Komendanta Stołecznego Policji na temat niekonstytucyjności ograniczeń wolności zgromadzeń. Fundacja podkreśliła również, że państwo ma obowiązek, na gruncie art. 11 EKPC, wykazania się jak największą tolerancją dla pokojowych zgromadzeń publicznych, a także, że policyjna interwencja przy rozwiązywaniu zgromadzenia musi być jednocześnie proporcjonalna do wynikającego z niego zagrożenia, a użycie takich środków, jak gaz łzawiący musi być ocenione pod kątem konieczności, proporcjonalności i racjonalności – w przeciwnym razie dojść może do naruszenia zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania⁴².

b. 3 listopada 2020 r. HFPC skierowała pisma do Komendanta Głównego i Komendanta Stołecznego Policji w sprawie zatrzymania działaczy związkowych jadących do Warszawy na jeden z protestów w ramach Strajku Kobiet. W piśmie HFPC podniosła, że wskutek arbitralnego zatrzymania dojść mogło nie tylko do naruszenia nie tylko prawa do wolności osobistej, ale i wolności zgromadzeń⁴³.

c. W trakcie protestu w nocy z 18 na 19 listopada 2020 r. osoby pokojowo protestujące zostały otoczone ścisłym policyjnym kordonem. Choć protestujący nie byli agresywni, zastosowano wobec nich gaz pieprzowy (w tym wobec posłanki, która podjęła interwencję w trakcie zgromadzenia), a w tłumie znalazł się nieumundurowany funkcjonariusz, który na oczach innych policjantów bił osoby zgromadzone pałką teleskopową. Ponownie HFPC zwróciła uwagę na możliwe naruszenia standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, wskazując również na zwiększone zagrożenie zakażenia COVID-19 wskutek stosowania drażniących substancji

		<p>przez Policję w trakcie zgromadzeń publicznych⁴⁴.</p> <p>d. Wobec jednej z uczestniczek protestów prokuratura złożyła wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Sąd I instancji odrzucił wniosek, jednak oskarżyciel publiczny zaskarżył postanowienie. HFPC złożyła opinię <i>amicus curiae</i> w postępowaniu przed sądem II instancji. W opinii HFPC podkreśliła, że tymczasowe aresztowanie w związku z udziałem w zgromadzeniu publicznym może prowadzić do naruszenia wolności zgromadzeń. Sąd II instancji odrzucił zażalenie oskarżyciela i nie zgodził się na zastosowanie najbardziej dolegliwego środka zapobiegawczego⁴⁵.</p> <p>e. W trakcie protestu 28 listopada ponownie doszło do użycia gazu pieprzowego wobec postanki, pokojowo protestujących otoczono kordonem i masowo legitymowano. Policjanci wkroczyli również na teren Politechniki Warszawskiej, naruszając w ten sposób autonomię uczelni. Po raz kolejny Fundacja zwróciła uwagę na wymogi związane ze stosowaniem środków przymusu bezpośredniego, ryzyko związane ze stosowaniem gazu pieprzowego, a także na standardy wynikające z art. 3 i art. 11 EKPC, a także na niekonstytucyjność skrajnie restrykcyjnych ograniczeń wolności zgromadzeń⁴⁶.</p> <p>f. W odpowiedzi na zapowiedź negatywnych konsekwencji dla uczniów i nauczycieli biorących udział lub wyrażających poparcie dla trwających protestów, HFPC zwróciła się do kuratoriów, w których odnotowano nieprawidłowości w tym zakresie⁴⁷.</p> <p>g. HFPC podjęła również interwencję w sprawie złamania przez policjanta ręki i nieudzielenia pomocy medycznej osobie biorącej udział w spontanicznej demonstracji solidarnościowej pod komisariatem⁴⁸.</p> <p>h. HFPC interweniowała również na doniesienia o działaniach Policji podjętych względem 14-latka, który udostępnił na Facebooku post z informacją o proteście. Z materiałów prasowych wynika, że policjanci przyszli do domu 14-latka i poinformowali go, że</p>
--	--	---

udostępnienie takiej informacji jest publicznym nawoływaniem do popełnienia czynu zabronionego.

- i. Fundacja skierowała pismo do Komendanta Głównego Policji również w odniesieniu do wydarzeń z 20 i 28 stycznia 2021 r. Pierwszego dnia Policja ponownie użyła gazu, w tym wobec fotoreporterów (choć z okoliczności wynikało, że funkcjonariusze byli świadomi, że są dziennikarzami). Jeden z uczestników zgromadzenia bezpośrednio po kontakcie z gazem pieprzowym został w brutalny sposób zatrzymany i leżał na śniegu skuty kajdankami, po czym policjanci zaciągnęli go do radiowozu. 28 stycznia policjanci otaczali kilkakrotnie kordonem osoby protestujące. Jedna z osób otoczonych przez funkcjonariuszy miała atak paniki, mimo to policjanci utrudniali zapewnienie jej pomocy. Tej nocy Policja zatrzymała 14 osób, z czego tylko jedna znalazła się na komisariacie w Warszawie – choć protest odbywał się w centrum miasta. Pozostałe przewieziono do siedmiu różnych miast poza granicami stolicy. W relacjach osób zatrzymanych pojawiły się również doniesienia o niewłaściwym traktowaniu – jedna z osób została rozebrana siłą przez dwie funkcjonariuszki na oczach kolejnych dwóch policjantów, była wyzywana i choć w trakcie ponizającej kontroli osobistej zabrano jej rajstopy, została przewieziona na inny komisariat, a w zimnej celi nie dostała nawet koca. Podczas przesłuchania nie pozwolono na zdjęcie kajdanek. Wobec innej osoby zatrzymanej policjanci zwracali się w sposób wulgarny, grożąc jej pobiciem. W trakcie ośmiogodzinnego pozbawienia wolności została ona cztery razy przeszukana. W piśmie HFPC ponownie przypomniała standardy wynikające z art. 3, art. 5 oraz art. 11 EKPC⁴⁹.

Postulowane zmiany (albo cele naszych działań)	Dotyczące stanu prawnego	<ol style="list-style-type: none">1) uchylenie niezgodnych z Konstytucją ograniczeń wolności zgromadzeń zawartych w tzw. rozporządzeniach covidowych;2) wprowadzenie obowiązku noszenia identyfikacji przez funkcjonariuszy oddziałów zwartych;3) niewprowadzanie zmian w zakresie możliwości odmowy przyjęcia mandatu;
---	-------------------------------------	---

Dotyczące praktyki organów krajowych

- 1) niewykorzystywanie epidemii jako pretekstu dla ograniczania podstawowych praw i wolności obywatelskich;
- 2) respektowanie wolności zgromadzeń odbywających się jako pokojowe zgromadzenia spontaniczne, (niezależnie od tego, czy w ocenie Policji zgromadzenie mogłoby odbywać się po uprzednim zgłoszeniu);
- 3) powstrzymanie się od środków mogących sprzyjać rozprzestrzenianiu się COVID-19 i wpływać negatywnie na przebieg choroby – otaczanie ciasnym kordonem na niewielkiej powierzchni licznych protestujących czy stosowanie chemicznych środków obezwładniających;
- 4) ścisłe przestrzeganie zasad związanych ze stosowaniem środków przymusu bezpośredniego – zasady proporcjonalności, konieczności, subsydiarności, minimalizacji szkód;
- 5) podejmowanie jedynie takich działań wobec osób protestujących, jakie są bezwzględnie konieczne w świetle okoliczności;
- 6) zatrzymywanie osób uczestniczących w zgromadzeniach jedynie kiedy obiektywnie jest to bezwzględnie konieczne;
- 7) w przypadku, gdy zatrzymanie jest konieczne – przewiezienie osoby zatrzymanej na najbliższy komisariat, na którym jest odpowiednia ilość wolnych miejsc;
- 8) podjęcie działań zapewniających poszanowanie dostępu osób zatrzymanych do obrońcy;
- 9) niepodejmowanie działań skutkujących naruszeniem wolności od tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania w aspekcie materialnym i proceduralnym wobec osób biorących udział w demonstracjach;
- 10) niekaranie za udział w pokojowych protestach;
- 11) odstąpienie od rutynowej praktyki otaczania zgromadzeń policyjnym kordonem i masowego legitymowania zamkniętych w nim osób, jak również stosowania wobec protestujących gazu pieprzowego;
- 12) nieprzyjmowanie, że udział nieletniego w pokojowej demonstracji stanowi przejaw jego demoralizacji i niepodejmowanie z tego względu czynności;
- 13) nieorzekanie w trybie nakazowym o odpowiedzialności osób podejrzanych w związku z udziałem w zgromadzeniu;
- 14) umożliwienie pracy dziennikarzom w trakcie protestów;

		<p>15) odstąpienie od praktyki stosowania ręcznych miotaczy pieprzu wobec postanek okazujących legitymacje;</p> <p>16) uświadomienie funkcjonariuszom Policji, że udział w pokojowym zgromadzeniu (również spontanicznym) stanowi przejaw korzystania z praw i wolności konstytucyjnych, fundamentalnych dla społeczeństwa demokratycznego – a nie przestępstwo – co powinno odzwierciedlać traktowanie osób protestujących;</p> <p>17) pociąganie do odpowiedzialności funkcjonariuszy odpowiedzialnych za naruszenia wolności od tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, prawa do wolności osobistej i wolności zgromadzeń – zamiast nagradzania za naruszenia praw człowieka.</p>
--	--	---

HR

Warszawa, luty 2021